

ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈਂਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ : ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ

ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ*

ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ ਦਾ ਨਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਕਸ਼ੇ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਰਕੇ ਅਲੱਗ ਖੜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਨਾ ਲਈ ਦੀਦ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਦ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਇੱਕੋ ਯਾਦਾਂ ਦੀ' (1970) ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਵਿਤਾ' ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਅਚਨਚੇਤ (1990), ਨਕਸ਼ੇ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ (1996), ਖੜਾ (2001), ਏਕ (2003), ਨਕਸ਼ੇ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ (2012) ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਵਿਤਾ' ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ (1986), ਏਕ ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (2007) ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 2009 ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਦੀਦ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ ਦਾ ਨਾਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸ਼ਾਇਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਕਸ਼ੇ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਕਰਕੇ ਅਲੱਗ ਖੜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਨਾ ਲਈ ਦੀਦ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਣਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਦੀਦ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਇੱਕੋ ਯਾਦਾਂ ਦੀ' (1970) ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਕਵਿਤਾ' ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁਰਸਕਾਰ (1986), ਏਕ ਪੁਸਤਕ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ (2007) ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 2009 ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

'ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈਂਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਦੀਦ ਸਮਕਾਲ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਅਵਚੇਤਨ 'ਚ ਪਏ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। 'ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈਂਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। 'ਮਰਦ ਕਾਮਨਾ ਦਾ ਪੈਂਤਰਿਕ ਅਵਚੇਤਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।

* ਨਫਿਸ਼; ਨਕਸ਼ੇ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਫ਼ਾਰ ਵੂਮੈਨ, ਏਐਨ 26, ਏਐਚ 17148; Email: ramangill7148@gmail.com

ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ Patriarchy ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। Patriarchy ਸ਼ਬਦ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ Patriarchos ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲ ਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। Patriarchy literally means "rule of the father" in a male-dominated family. In this type of system men hold authority over women, Children and property, leading to female subordination.

The Royal Academy of the Spanish language dictionary defines Patriarchy as, "A Primitive social organization in which authority is exercised by a male head of the family, extending the Power even to distant relatives of the same lineage."

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਬਦਲਦਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (system of society) ਦੀ ਤਰਫ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਸੱਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ (unequal) ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (Patriarchy society is simply called as men's world)

Sylvia Walby 'theorising Patriarchy' ਵਿੱਚ ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, "system of social structure and Practices in which men dominates, oppress and exploit women."¹

20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੱਧ ਤੋਂ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਪਿੱਤਰਸੱਤਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਜਿਸਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁਣ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭੂਤਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Paterernalism) ਅਤੇ ਪੈਟਰਨਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਉੱਪਰ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂਤਵ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਫ੍ਰਜਨਕ(g'soetkd, fgl'so ; l'sk dk T'gGkr j) fi ; ft'lu fgso ; l'sk dk nkgD/ g'fotko d/ ; kol
ਮੈਂਬਰਾਂ'ਤੇ ਪੂਰਵ ਨਿਯੰਤਰD ofj d'k j? fJ; fB: s'oD d/ p'db/ ftu Tj g'fotko d/ w'p'oK B'k n'kofEe
ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਤਰਕਵਾਦ ਦੇ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ, ਇਹ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ
n'X'hB w'p'oK B'k : ehB d'tk'fJnk i kt/ fe T'p'k dh ; p'f'fynk b'J'h Tj j h fJ'e wkso ft'nesh j? i '
T'p'k dhਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ
j? fi B'k ekoB ft'fGB y'soK ns/ft'fGB ekb'k ft'lu fg'l'so ; l'sk T'Godh j? w'p'ly dk i Bw Bo ns/
wkdk d/og ftu j p'dk j? go j o ; wki dh ; z f'e'sh T'p'k B'k n'bs ns/wod d/og ftu t'v f'd'h j?
w'p'ly dk Bo ns/wkdk d/og ftu t'fvnk i kDk g'k'f'eofse j? i d'fe T'k dk n'bs s/wod d/og
ft'lu t'fvnk i kDk ; z f'e'se j? f'br ns/i 'Mo (sexuality/gender) ft'ueko i 'Gd j?Tj fJ j?
fe f'br (sexuality) ਸ਼ਬਦ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਜੈਵਿਕ ਅਰਥ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ
i 'Mo s'k Gkt T'k d/ B'kb p'M/ ; z f'e'se noE s'l j? ; z f'e'sh d/ g'Gkt ekoB j h ; wki ftu fJ
X'koBk j? fe n'bs'k d/ e'M g'k'f'e'se r'D j p'd/ j B fi B'k d/ B'kb j h Tj g'bk j p'd'h'k j B fi t'A
ਸ਼ਰਮੀਲਾਪਣ, ਭਾਵੁਕਤਕ, dfJnk n'kfd. T'k /so'k wod'k d/ th e'M g'k'f'eose r'D j p'd/ j B fi t'A thosk,
ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ, ਕਠੋਰਤਾ ਆਦਿ। ਜਦੋਂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ
T'k / nkX'ko T'is/ ; wki d/ ew'k dk th t'Ntkok eo fd'sk fr nk. pugB s'l j h p'f'f'unk dk g'kbD-
ਪੋਸ਼ਣ fJ; so'k eh'sk i kdk j? fe T'p'k ft'lu i 'Mo dk Gd g'bk j' ; e/ ns/ Tj n'b'l'r -n'b'l'r ; Gkn
ns/ft'nesh'ist d/og ftu ; wki ftu ft'uoB. fJ ; /b'J'h ; h'w'B dk p'f'Jnk efj d'h j? fe, "ਇਸਤਰੀ
g'bk B'j h'k j p'd'h, p'b'fe p'Dk'J'h i kdh j?@ (one is not born, but rather becomes, a woman) Gkt
n'bs dk nt'u'sB th wod d'n'kok f'BoX'k'fos Gkt p'D'k'f'Jnk i kdk j?

j o ; wki dh ; z f'e'sh n'b'l'r n'b'l'r j p'd'h j? ns/ T'k / ; z f'e'sh d/ fJ ; kp B'kb n'b'l'r n'b'l'r
; wki k ftu n'bs dh ; f'esh th n'b'l'r -n'b'l'r j? noEks G'kos ftu n'bs'k dh ; f'esh co'k ; d'h'n'k
n'bs'k dh ; f'esh s'l n'b'l'r j? ; wki p'd'bd/ j h n'bs dh ; f'esh th p'd'b i kdh j? fJ ; /so'k n ; h'a
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼/ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਔਰਤ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚਕਾਰ ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਦਲਣ 'ਤੇ
th B'j h'k p'd'bdk j? ; h'w'B d p'f'Jnk th n'bs s/ wod d'h'n'k p'f'B'n'kdh ft'b'lyD'skt'k p'ko/ n'kgDh

ਗੁੱਲੇ 'The Second Sex' ਦੇ ਸਾਰਾਂਸ਼ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ “ਔਰਤ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੂਲ ਭੂਤ ਮੌਲਿਕ ਫ਼ਰਕ ਤਾਂ ਰਹਿਣਗੇ ਹੀ। ਔਰਤ ਦੀ ਸੈਕਸੁਅਲਿਟੀ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੈਕਸੁਅਲ ਡਿਥਿੰਕ ਡਿ/; tkd tlyo/j B.²; hwB dh pfJnk gਫ; lX wBftfr nkBh cokfJv dhnk f; oi hnK XkoBktK Bਫ nbs ftoXh wBdh j? ukj / Tj fBgਫ eheoB dk f; Xks j? i k fbr -xkN dk f; Xks. cokfJv nBਫ; ko nbs ndo gਫk j fJnk fBgਫ eheoB dk egb'ਏ; j h Tਫ; Bਫ; wki ftu wod d/pokpo Bj h j 'D fdk go ; hwB fJ; fbfpv'-f; Xks dh sfj ftu gJh gਲsfoe ; 'u Bਫgਫ ukDdh j? i ' ; ਏ; ns/ ਜੈਂਡਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਿਗੂਣਾ ਅਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਤਾਕਤਵਰ ਦੱਸਦਿਆਂ ਜੀਵ-ਫtfr nkਫBe sb Tਲ/ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਰਾਇਡ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸੀਮੋਨ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ, “ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਔਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਮਾਨਵ-ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੀ ਹੈ।”³ fJ; soਫ wod dh gਲsfoe ; 'u dk ft; EkgB eodh j 'Jh ; hwB nbs dh pokpoh dh rਲb eodh j? ; hwB nbs Bਫ; wkfi e ; doG ftu ; wMD bJh i ht ਵਿਗਿਆਨ, ਮਨੋਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭੌਤਿਕਤਾਵਾਦ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ, “ਸਰੀਰ, ਸੈਕਸੁਅਲ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਲਈ ਹੀ ਬਣੇ ਹਨ ns/fJj ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।” Gkt ; wki ftlu ; kok ਕੁਝ ਮਰਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਟ ਮਿਲੇਟ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'Sexual Politics' ftlu fgਲso ; lsk dk ftoX eofdnk j fJnk wod d/ nbs Tਲs/ gਫਫsk ekfJw eoB fgਲS/ ਲਿੰਗਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਮਿਲੇਟ ਦਾ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਵਰਗ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਉਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਦੂਜਾ ਵਰਗ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਕ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਦਾ j? fwbN dk fJj ਸੰਕਲਪ ਫੂਕੋ ਤੇ ਗ੍ਰਾਮਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਵਰਗ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇਟ ਨੇ ਲਿੰਗ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। fwbN d/nBਫ; ko Sexual Politics n; b ftu fgsosso dh oki Bhs j?

ਪਿਤਰਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਿਤ ਹੈ। ਅਜਿਹਕ ; wki nkofEe, Xkofwe, ; wkfi e, oki Bhfse, ; fGnkukoe, ekBBh ns/ ebksfwe j o yਲso ftu ਮਰਦ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੁਜੈਲਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਰੈਡ੍ਰਿਕ ਏਂਗਲਜ਼ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਡਿਫ਼ਰੈਂਸ਼ੀਅਲ Bਫ eਫdosh toskok Bk wB e/ fJ; Bਫ pdbD: 'r fJfsj k; e gdkoEe gਫ fEshnK dk

ਸਿੱਟਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਏਂਗਲਜ਼ ਔਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜੀਵ-ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਂਗਲਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਉਤਪੰਨਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ।

ਏਂਗਲਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਉਤਪੰਨਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ।

ਏਂਗਲਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਉਤਪੰਨਾ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੱਤਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਹੋਏ ਸਨ।

“ਮਾਤਰੀ ਹੱਕ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ ਉਲਟਿਆ ਜਾਣਾ ਮਦੀਨ ਜਿਨਸ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਾਰ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ
th wod B/ tkr vob ; Gkb bJh. fJ; soh dk doi k BhtK j' fr nk. Tj; Bf r|okw pDk fbnk fr nk.
ਉਹ ਮਰਦ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣ ਗਈ, ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਧਨ।”⁵

wod dh wkbeh ns/j T(w! ; dek n'os d|l b/ ; EkB' s/ nk i Kdh j? fi ; Bkb n'os wod
; pXK ndobh ; KM/ fj lsk dh ; KM tkbh GktBk yB b|r dh j? ns/ wod d/ fBl i h fj lS Gko(j'D
ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਮਾਲਕ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਰਦ ਦੇ ਆਪਣੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ‘ਵਾਰਿਸ’ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ
; B. fJe esh-ftnkj gEk j'D d/ pkti |d fjJ wod pj[-ftnkj eotk ; edk ; h, ftnkj pkj ol
; pX f; oi dk ; h ns/ t/ tkrwBh th eo ; edk ; h, fjJ wkbe wod d/ nkgDh n'os d/ w|ekpb/
; wki ftlu T|u j'D dk g|wkD ; B. ; wki ftu wkbe wod ndo BhtA tor Bf b|ND dh ; 'u ew
ਕਰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਹੀਣਤਾ ਕਰਕੇ ਬੇਵਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ
ਕਰ ਲਿਆ। ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ ਦੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਹਵਸ-gpsh eodh ns/ Bkb j h j kew wod dh
ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵੀ ਕਰਦੀ। ਅਜਿਹੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਰਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਨਸੀ-; pXK dk o|g th. fJ; soK
ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਲਈ ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗ਼ੁਲਾਮ ਮਰਦ
ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹਰ ਹੀਲੇ ਯਤਨ ਕਰਦਾ। ਇੱਥੇ sle fe
nkgDh n'os Bkb wkbe d/ ; pX f; oi / i kD'ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਗ਼ੁਲਾਮਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ
ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਅਧੀਨਗੀ ਤੇ ਦਬਾਓ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ, ਔਰਤ ਅਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਮਾਜ
ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਰੂਪ, ਪਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹਾਕਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਜ਼ੇ ; { eod/ ; B. nfi j h
; 'u fg|S/Xow dh Ne nkfd ekoB ew eod/ ; B. fJ ; ; w|ftlu n'os dk nkgDk e'Jh ti |d, nkgDh
e'Jh ; |sso ; 'u Bj hA ; h.

ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੜਾਅ' s/gj |ufdnK Xow d/ Bkb-Bkb ; dkukoe ehwsK
th n'os T|go tXb/j kth j'D b|r hnK. wod g|kKB ; wki j'D eoe/ ns/ nkofEe ; lsk wod d/ j lE
ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਔਰਤ ਉਪਰ ਹੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ,
wod gpsh Bfsesk d/fB: w JB/em'o Bj hA ; B. i kr hodko wod d/ th nkgDh n'os Bkb ; pX wj
dhnK GktBktK sA ; |yD/ j |d/ ; B. Tj nkgDh n'os sA Bo n'bkd dh g|gsh ukj |dk ; h. Tj dh
n'os j ko-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਹੋਈ ਘਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਵੈ-; 'u sA e'oh ns/ nkgD/wod dh ; 'u
ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੀ ਸੀ। ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕੱਠਪੁਤਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਦੀ ਮਨੋ-; duBk fJ; soK dh

pD u|eh ; h fe Bo-n'bkd Bk g'bk j 'D' s/ Tj nkgD/ gsh d/ j' b' ftnkj eoB ftu ; j kfJe o'b
ndk eodh ; h. i krhodko wod oylb n'bsk Bkb ; pX olydk ; h go Tj dh nkgDh gsBh ; G e|M
ਜਾਣਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ। ਔਰਤ ਭਾਵੇਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੀ ਸੀ, ਜਾਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਦੀ, ਉਹ ਮਰਦ ਲਈ
i kfJdkd j h ; h, d'BK torK d/wod n'bs ogh i kfJdkd Bf ; t?fj s nBf ko tosd/ ; B. wod bJh
n'bs pl kB t ; s(j h ; h. fJ ; soL wod n'bs Tgo Xkofwe, nkofEe, ; wkfi e gLyk okj h nkgDk
dpdpk tXkT|dk fr nk, n'bs fBr Dh pDdh r Jh.

‘ਸਖ਼ਤ’ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਜਸਵੰਤ ਦੀਦ ਔਰਤ ਦੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੌਤ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ
ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲਾ ਮਰਦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਬਾਪ, ਕਦੇ ਪਤੀ,
ਕਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
ਅੱਤਿਆਚਾਰ, ਸੋਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਖ਼ਤ ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਫ਼ੀ
j kbksk ftlu j YkT|dh j Jh ; ohoe s' b T|s/wi p|s ns/wkbf ; e s' b T|s/ ; t|dBj hD j ' i Kdh j l

ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਔਰਤ ; , j bh j 'bh
ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਵਹਿਸ਼ਤ
wk Bkb ; KM/ehs/
gfj bh wj |ps d/oki
ftnkj s|pknd ; ਖ਼ਤ ਏਨੀ
fe wj |ps dh e|uh ; bN s/wkodh g|Eo
s/u|V|dhnk e|eok u|f of ; nk y|B aaa
nkgDhnk j h sVgdhnk nkDok ndo
j ' i Kdh j ? ; ys i kB
S|v i Kd/ x o p|lu/
ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਦੇਖਦੀ
ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲਿਸ਼ਕੋਰ ਮਾਰਦਾ, ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ofj i Kdh fJe|bh, : kd eodh
ਇੱਕ ਬੀਜ ਦਾ ਫੁੱਲ 'ਚ ਬਦਲ ਜਾਣਾ, fyVBk
vo i kDk, j Y i kDk, s/N|ND s|gfj bk
: kd eo b'Dk, ਬੀਜ ਦਾ ਫੁੱਲ ਚ ਬਦਲ ਜਾਣਾਸਖ਼ਤ. 6

fJ ; soL, n'bs B|fgsoeh dk dwBekoh ; t Ek gfotko\$xo ftlu tly-ਵੱਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ
pB|e/Gfr nk i Kdk j ?

n'bs dhnk ; kohnk fposthK-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਕ ਹੀ ਮਰਦ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਅs/ ; hfws j 'D ekoB
ਉਸਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਿਤਾ

dh, i tkBh ftu gsh dh ns/pYkg/ftu g|so dh dy-oly ftu ofj e/n; b ftu npbk j h pD
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਹਉਂ ਨੂੰ ਚੋਟ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ-wkBth
ftj ko ehsk i kdk j? s/ T| B| fJj ; G ; fj Dk g'bk j? i ; ts dhid nkgDh eftsk ftu skesj hD
ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਦਮਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਮਨ ਨੂੰ ਨਾਰੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ
dwB B| j YkT|fdnk-j YkT|fdnk nshs s|l toswwB ਸੱਕ ਵਸਤੂ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਕੰਪਿਊਟਰ
'ਤੇ ਤਾਜ਼ ਖੇਡਦੀ ਔਰਤ' ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਦੀਦ ਔਰਤ ਦੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦਮਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ
ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਔਰਤ ਦੀ ਦੁਖਾਂਤਕ ਤੇ ਤਣਾਓਗ੍ਰਸਤ
ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚੁੱਪ ਰਾਗੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ j ?L

u|g j ? T|bMh j 'Jh
ਸੋਚਦੀ ਪਿਛਾਂਹ ਝਾਕਦੀ ਹੈਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ
ਤਾਜ਼ ਖੇਡਦੀ ਔਰਤ
j o tko T|j ; oK pDkT|dh
ਪਰ ਆਖਰ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ
s/ T|wo d/nXyV ; w|
fi j Vh T| B/ ; hg bkJh ; h
T|j ni /sle T|bMh gJh j ?
ਤੇ ਪੱਤੇ ਲਗਭਗ ਖਤਮ ਨੇ
ਗੇਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਛਿਣਾਂ 'ਚ
ਸਕਰੀਨ ਦੇ ਇੱਕ ਕੋਨੇ ਤਿੰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ B/
ਇੱਕ ਬਾਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤਲਾਕ-ਸ਼ੁਦਾ ਸੱਪ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
fJ|e dh i kpo j kew Bkb
ਤੇ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਉਸਦੀ ਛਾਤੀ 'ਚ ਕੁਝ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ
fi ; B| T|j i kDdh sK j ?gfj ukDdh Bj h|aaa
ਇੱਕ ਬੇਗੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ
T|j dh wK Bkb fwbdh j ?
fJ|e dh T|j dhnk XhnK Bkb
ਤੇ ਇੱਕ ਬੇਗੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਸੀਨੇ ndo
tfo|nk s|l e|d sVgdh SNgNkT|dh pkj o t|b Gli dh j ?⁷

ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰੇਣਿਠਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਔਰਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਛਟਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਇਹ ਸਮਝਦਾ
ਹੈ ਕਿ ਨਾਰੀ ਬੌਧਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਵੇਕਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜਜ਼ਬਾਤੀ, ਅਸੱਭਿਅ, ਵਧੇਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ
ekw|e ns/ftbk; wJh j? wod g|k|B ; wki t|b| n'bs Bkb i VhnK r JhnK fJj ; kohnK XkoBktK

ਔਰਤ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਸਮਝੋ ਤੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਿਸ਼ੇਲ ਫੂਕੋ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਕਿਹਾ
 j?fe, “ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਫਰਕ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਪਰ ਇਸ ਫਰਕ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ
 40 ch; dh s\ t\X ; wkfi e o\Mr s XkoBktK j B. n`oS B\ ekp\ ft\lu o\yD bJh Tj dk ; hwk eoB
 ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।”⁸ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਦ
 d/nBj ko nkgDk i htB p; o eodh j ?

; wki ndobh nkofEe ft t; Ek ; wkfi e ft t; Ek B\ g\Gkfts eodh j? fi ; Bkb ; wki
 ਸਭਿਆਚਾਰ ਅੰਦਰ ਨਵੇਂ ਮਾਪਦੰਡ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਵਰਗ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਸੋਚ
 nXhB n`oS okj h\ ; ; sh feos g\gs eoB b\rdk j? fi ; ; dek n`oS B\ ewk\h bJh xol\ pkj o
 ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਔਰਤ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। Bshi / ti \ n`oS ndo ft neshr s
 ; \s\osk dk fynkb g\bk j 'D b\fr nk. wod fJe gk; / g\ k-w\yh ; 'u dk XkoBh j 'D eoe/ n`oS B\
 ewk\h bJh pkj o Gi D b\rk. go d\ o/ gk; / i kr\ho\ ; \ eko\ dh geV ghvh j 'D eoe/ n`oS dh
 ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਨੂੰ bkr\ eodk foj k fi ; ; dek n`oS wod
 ਸੰਬੰਧਾਂ ਅੰਦਰ ਤਨਾਓ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਔਰਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ
 j? n`oS dh fJ\Sk ns/ nkg/ B\ fj \ k ns/ dwB okj h\ dpkfJnk i Kdk j? fJ; so\ wod g\k\B ; wki
 i kr\hodkoh s\ g\ ht\kd\ ft\lu g\fo\of\ਤਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਣਿਕ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
 ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਸੋਸ਼ਣਿਕ ਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ:

Tj B\ eh gsk ; h fe fJ; Goh Goew Xosh j mK
 fJ\e p\bd th yb'sk j?
 s/fe; vo' Tj gk; k Bj h\ p\bdk <
 ਮਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ
 fe pkg sk ; lg j?
 d\k ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਲੈ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ.⁹

ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਜ਼ਰੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ,
 go wod ndo n`oS g\sh ; 'u gfj b/dh so\ j h ekfJw j? wod Gkt\ feBk th nkX\Be j 't/go Tj
 ndo gbksB i kr\ho\ ; 'u Bj h\ fBebdh feT\fe fJj i kr\ho\ ; 'u Tj d/ ; w\j e nt\usB ftu xo eo
 rJh j? fi ; ekoD n`oS wod ; p\X\ ndo sDkU th g\bk j \dk j? gsh nkgDh gsBh B\ nkgD/
 ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੋਚ ਦਾ ਹਾਣੀ ਬਣ ਕੇ

fi r ok eoe/ T; sA g[Sdk j ?sK vodk j fJnk gsਨੀ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰ
j |dk j ?fe T; d/ n\dobk wod T; B{ed/ th ; theko Bj hA eolr k L

b?j |D s{ th ; |Dk e'Jh phsh ej kDh dod e'Jh aaa

ਕੋਈ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ...

bph u|g s/w; eokj N sA pknd T; d/j m coe/j h ; B

fe ਮੈਂ ਫਰਕਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸਖ਼ਤ ਹੱਥ ਆਪਣਾ

s/p|sh pMk fd|sh aaa

ਉਹ ਮੈਨੂੰ 'ਮਾੜਾ ਖਾਨਦਾਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਤਕਾਰਦੀ ਹੈ

wbk fJle j |E g|Eo tkr T\mdk j ?

sbtko tkr bfj odk j ?j Bb/ftu. ¹⁰

ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਤੋਂ ਡਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਦ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਰਦ ਕੋਲੋਂ (ਭਾਵ ਪਰੰਪਰਕ wod
ਕੋਲੋਂ) ਡਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਔਰਤ ਦੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ 'ਕਾਮ ਦੀ ਗੁੱਡੀ' ਤੱਕ ਹੀ ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਰਦ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ
dh fsqsh eoB ; w|sekwe ; p\ pDkT|D t/b/n'os dh ; fj wsh s/T; dhnk GktBktK B{s t|l ' Bk
ਦੇ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਹਫ਼ਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਔਸ wod dh ; ohoe fsqsh
bJh nkgDh dj dk nksw ; wogD eo fddh j ? fgsoeh\$wod g\kKB ; wki t|bf; oi /r J/wkgdMk
ਦੀ ਅਧੀਨ ਔਰਤ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪਤੀ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ
G'r dh j ? nkgDh i r h\ ; 'u ekoD wod n'os T|go nkgDh nXhBr h pDkJh o|yDk ukj |dk j ? nfi j h
ਸਥਿਤੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਝੰਜੋੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਓ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ
ਆਧੁਨਿਕ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਵਿਦਰੋਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ:

‘ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੁਕੇ ਬੈਠੇ ਉਸ ਮਰਦ ਤੋਂ

i ' w; eokT|dk j ?s/y|ko i kBto tkr i eV b|dk j ?

fJj y|ko i kBto

ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚ ਤੱਕਿਆ ਸੀ

s/vo e/sbh Sksh Bkb nk b|rh

; kj nkfJnk Jh ; h

fe sbhnk n|yK ndo

ਮੇਰਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਬਾਪ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਤੱਕਿਆ ਮੈਂ

ਤੇ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ

sbh u|f b uA S|N e/J; w|pe nkJh

JE/T; /j h fe; w dk fJle j b i kBto ebr h ; i k e/

wb/Bkb nk ; |skaaa

s/s{cb nk fr nk j ?

fJle Bthl soehp Bkb

Tj /i kBto ; wS

ਮੇਰੇ ਜੁਆਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਦਹਿਕਦਾ ਹੋਇਆ...'¹¹

wod gkKB ; wki d/ n'os Bkb ehs/ i Kd/ GdGkt Bf Gkos ftlu eM bfyektK B/ pVh
ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਔਰਤ ਹੋਂਦ
Bfbr e GdGkt (Gender discrimination) i K d/ /doi /d/fbr (second sex) dh ; fEsh sle xNk
ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਾਬਾਈ ਸ਼ਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਲਨਾ' ਵਿੱਚ ਪਿਤਰੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਤਰਕ
ਸਾਹਿਤ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਰਾਮਾਬਾਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ
'ਹਾਈਕਾਸਟ ਹਿੰਦੂ ਵਿਮੈਨ' ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਔਰਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਪਿਤਰ ਸਮਾਜ
ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ
ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਾਲਤੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਤੇ ਬੰਧਨ ਲਾਏ
ਜਾਣ, ਉਸ ਤੇ ਜੁਲਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰਤ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ ਹਨ ਪਰ
fJB pokpoh d/ j lek d/ pkti d ; wkfi esk, Bfsesk ns/ b'e ftj ko fJ ; d/ okj ftu ojektN
pDd/ j B fi ; ekoD pj [-fr Dsh n'osK dh ; fEsh gkuhB ; wki K dh soK j h j ? pj [-x/N fr Dsh
dhnK n'osK j B fi B ftlu nkgD/ ; t!-gsh usBsk j ?

; kv/wXekbh ; kfj s ftlu th n'os dk wod d/wlekpbl/xNhnK, BhtH j 'D dk fpp TjGodk
j ? n'os Bfwod Bkb/xNhnK s/BhtK ; wMD d/Bkb-Bkb, n'os Bfwod d/nfXnksfwesk d/okj
dk oVk th ; wfMnk i Kdk ; h. n'os d/ftrkV/r J/ ne; (image) ekoD j h Tj ; bJh ekwBh, Gw,
ਬਾਘਨੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਧਕਲ੍ਹ wBly n'os Bf nfXnksfwesk
d/okj ftu ojektN ; wMdk ; h, Tj / soK ni 'ek wBly th nkgDh gsBh Bf nkgDh f; oi Dekoh d/
okj ftu ojektN ti dlydk j ? fJj th n; b ftu wod dh g'sfoe wkBf; esk dk j h f; /Nk j ? wod
n'os Bf xo, gfoto torhnK ; t EktK okj h nXhB eoe/ nkg fJB ; t EktK sA wjes j 'Dk b'udk
ਹੈ। ਦੀਦ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਹਾਹਾਕਾਰ' ਵਿਚਲਾ ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹੀ
dlydk j l

j kj keko wu r Jh j ?

ਕਾਰਜ ਹੈ ਖਿਆਲ ਹੈ

s/ ; ko/xo ftlu g/B Bj h

'ਪੈਨ !'

ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਘਰ
pdB dk glEo j 'o Gkok eodh
wfj dh blr / tkbk tkbh nkydh j 'aa
eh o'bh gkjh j 'agzB ! glB ! glB !
; tb/nly y|bf|dnk j h
okw Bj h Bkw Bj h
glB ! glB! glB !
f; o s/ule b'dk fJj pdk xo !
fi t'glB s/uleDh j 't/d|Bh|nk¹²

i ; ts dh d nkgDh eftsk ftlu wod g'kK ; wki ftub/ wod d/ gl'sfoe ntusB Bf tly-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਪੈਂਤਰਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੰਨਦਾ j fJnk nkgDh fJle fJNofT{ d'bkB efj dk j ?fe, “ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਮਰਦ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਤਾਂ Bj h wo ; edk, Tj sk j 'bh j 'bh p d b r k Bk.@¹³ n; b ftlu wBly d/ ftuko ns/ edok ehwsK ਨਿਰੋਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ-i wks g'gh ntusB ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਸੰਕਲਪ, ਪਿਤਰਕੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਣ ਆਦਿ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

fJ; soK, n'bsk dh ; fEsh Bf tly- tly fJfsj kf; e gV'kK d'bkB ftukoB s/gsk blr dk j ? fe n'bsk dh nXhBsk dk ekoB T|Bk d/ nkgD/ftneshr s r|D\$ n' h |D Bj h j B, ; r' fJj tly- tly fJfsj kf; e ekbew ftlu ; wkfi e, nkofEe, oki B|fse ns/wod ekwBk d/ gl'sfoe ntusB ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ fdB-ਰਾਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਵਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੀ Bj h n'bs-ਮਰਦ ਵਿਚਲਾ ਯੌਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਯੌਨ ਉਤਪੀੜਨਾ ਦੀ ਮਾਰ ਵੀ ਝੱਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ-j 'bh n'bsk th ; w' d/ Bkb- Bkb nkgDh j 'd g'gh usB j 'oj hnk j B. fi ; g'kt ; dek fg|so ; lsk j 'bh j 'bh x|N oj h j ?feT|fe n'bs s/wod n' d o b h n k ; Ekjh ehwsK X|p b h n k gD blr h n k j B. n'bs wod d/ ; p'x i k r h o d k o h ; wki dh soK d|p-x|N e/ Bj h j 'Yk|/i Kd/pbfe n'bs s/wod d/ n b l r - n b l r y s o k f t u f J e l m / f t u o B ; dek, n'bs n' d o x N h n k j 'D dk n f j ; k; x f N n k j ? s/ Tj nkgDh n k ; Gk t B k t k g'gh usB j 'Jh j ? go fco th fes/ Bk fes/ wod g'kK ; wki n'bs Bf ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥਕੰਡੇ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ. ਇੱਕ ਕਾਬਿਜ਼ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ olyD bJh. fi ; ekoB ; wki ftubh n k p j [-f r D s h n'bsk ni 'e/ ; wki ftu ofj f d n k j f J n k t h nkgD/gogoe o'b Bf j h f B G k o j h n k j B.

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. Sylvia Walby, *Theorising Patriarchy*, Basil Blackwell, Cambridge, 1990, p. 20.
2. Simeon De Beauvoir, *The Second Sex*, (tr. H.M. Parshley), Vintage Books, New York, 1952, p. 731.
3. "It is among the Psycho-analysis in Particulars that man is defined as a human being and women as a female, whenever she behaves as a human being she is said to intimate the male": Ibid, p. 51.
4. "In our attempts to discover woman we shall not reject certain contribution of biology of Psycho-analysis and of historical materialism, but we shall held that the body, the sexual life and the resources of teachnology exist concretely for man only in so far as the grasps then in the total perspective of his existence.": Ibid, p. 60.
5. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, *Nijpo, fBli h-i kfJdkd s/oki dk w/Y*, ਪੰਜਾਬ ਬੁਕ ਸੈਂਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2010, ਗBk 80.
6. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, *ਖ/ਮ/*, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2003, ਗBk 59.
7. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, ਗBk 55.
8. ਮਿਸ਼ੇਲ ਡੂਕੋ *J/D* (ਮੈਗਜ਼ੀਨ), ਜਨਵਰੀ-ਜੁਲਾਈ, 2005.
9. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, *ਖ/ਮ/*, ਗBk 67.
10. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, ਗBk 64-65.
11. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, ਗBk 110.
12. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, *emvb*, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2009, ਗBk 37.
13. ਚੌਠਵੀਂ ਜਨਗਣਨਾ, *: 'r oki , i ; tS dhid BfgVfdnk*, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2015, ਗBk 108.